

Ryszard de Latour

Historia Muzeum

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 24, 443-447

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RYSZARD DE LATOUR

HISTORIA MUZEUM

W roku 2008 minęło sto lat istnienia Muzeum Narodowego w Kielcach, co daje asumpt do przypomnienia jego historii i osób najbardziej z nim związanych.

Muzeum zostało powołane do życia przez Kielecki Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w 1908 roku, a pierwszym dyrektorem został Szymon Tadeusz Włoszek, pedagog, w młodości uczestnik powstania styczniowego, człowiek doświadczony przez życie, a przez to surowy dla siebie i otoczenia, sumienny i rzetelny.

W księdze inwentarzowej jako pierwszy eksponat figuruje okaz skamieniałego drzewa z Miedzianej Góry ze zbiorów Feliksa Rybarskiego, byłego nauczyciela szkół kieleckich; jako drugi wpisany został białogoński odlew popiersia Stanisława Staszica z oryginału Tatarkiewicza. W 1910 roku muzeum posiadało już 1986 skatalogowanych obiektów. Kustosz mimo zakazu władz carskich gromadził po cichu również pamiątki historyczne, szczególnie dotyczące 1863 roku.

Obiekty gromadzono w różny sposób *per fas et nefas*. Oto przykład: Lenartowicz artysta malarz malujący kościół w Wzdole zobaczył na chórze stary bęben 4 pułku piechoty liniowej z 1830 roku. Znając niechęć proboszcza do wyzbywania się przedmiotów postanowił, jak opowiada autor tej anegdoty, bęben „zweździć” dla Muzeum. Rozebrał go, spuścił po sznurze z wieży, bowiem za duży był aby w całości go wynieść, i przywiózł do Kielc. Ksiądz jednak „nie odpuścił” i siłą mienie swoje odebrał grożąc policją. Miało to miejsce 11 czerwca 1912 roku.

W 1922 roku czyniono starania, by zbiory ulokować w dawnym pałacu biskupim, lecz spęłzył one na niczym.

W dwutygodniku „Ziemia” z 1930 roku czytamy o muzeum PTK w Kielcach: *Należy do najzasobniejszych zasobów krajoznawczych. Zbiory muzealne mieszczą się w parterowym lokalu przy ul. Leonarda, wynajmowanym za 1600 złotych rocznie. Lokal ten składa się z trzech pokoiów wystawowych, mieszkania kustosa (pokój i kuchnia) oraz pokoju z biblioteką i ze zmagazynowanymi pakami ze zbiorami geologicznymi. Dwa pokoje muzealne są małe 2,5 x 4, trzeci 4 x 6 m.*

Zbiory przyrodnicze i archeologiczne nie są dotąd należycie objaśnione; żywego komentarza udziela zwiedzającym nieoceniony kustosz prof. Tadeusz Włoszek.

W dziale historycznym znajduje się m.in. pantofel kozacki z czasów zamachu na hrabiego Berga.

Oczywista to pomyłka redakcyjna, bowiem chodzi tu o pałasz, a tak naprawdę o szaszkę kozacką, która do dziś znajduje się w naszych zbiorach i można ją oglądać na stałej ekspozycji uzbrojenia. Późniejsze badania pozwoliły na ustalenie właściciela, był nim książę Gurielli z księstwa Guria na Kaukazie.

Po śmierci Szymona Tadeusza Włoszka w 1933 roku kierownictwo muzeum objął Sylwester Kowalczewski, nauczyciel szkół powszechnych w Bodzentynie, Obłęgorku i Kielcach, znawca regionu. Istotną podjętą przez niego akcją było zorganizowanie w 1936 roku w Warszawie *Wystawy Świętokrzyskiej*, na której zaprezentowano dorobek regionu i miasta. Od tegoż roku muzeum przybrało imię Świętokrzyskiego. W 1938 roku w południowo-zachodniej części parteru kieleckiego pałacu (siedzibie Urzędu Wojewódzkiego 1919-1939 i 1945-1971) powstało Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego i Muzeum Legionów.

Frekwencja w pierwszym 30-leciu działania Muzeum wynosiła 58 100 osób. Wojna przerwała jego działalność. Wiele obiektów udało się ukryć dzięki staraniom późniejszego dyrektora Edmunda Massalskiego; wiele jednak uległo zniszczeniu lub, po prostu, zostało skradzionych przez okupanta.

Muzeum Świętokrzyskie zostało wskrzeszone po II wojnie światowej w nowej formie prawnej przez powołane w 1945 roku Towarzystwo Muzeum Świętokrzyskiego, a otwarte oficjalnie przez Ministra Kultury – Stefana Dybowskiego, latem 1947 roku (jednak jego sytuacja prawna została uregulowana dopiero w 1949 roku, kiedy zostało upaństwowione).

Pierwszym dyrektorem po wojnie został Juliusz Nowak-Dłużewski. W 1946 roku otwarto już pierwszą ekspozycję. Dyrektorem muzeum w latach 1946-1961 był Edmund Massalski – przyrodnik i regionalista. Będąc w latach 30. XX w. prezesem PTK, któremu podlegało Muzeum, otoczył je szczególną troską, przyczynił się do ocalenia cennych zbiorów w czasie wojny. Należał do komitetu organizacyjnego muzeum. Przeobraził je z lamusa staroci w placówkę o specjalistycznych wystawach, prowadząc badania naukowe; inspirował powstawanie nowych muzeów na Kielecczyźnie. W elaboracie do władz miasta z 1952 roku pisze: *Ekspozycja mimo kłopotów lokalowych powstała w czterech salach, co ogranicza ilość eksponatów. Wystawa obecna inicjuje akcję wystawową muzeum. Pójdą za nią inne (prorocze to słowa).*

Na uroczystość oficjalnego otwarcia Muzeum gotowe były trzy sale wewnątrz dworskich oraz trzy małe pokoiki sztuki religijnej. Wierząc w znajomość łaciny ówczesnych prominentów pisał Edmund Massalski: **WÓWCZAS TYLKO TYLE UBIKACJI BYŁO PRZYDATNYCH DO EKSPOZYCJI.**

W 1952 roku dyrektor miał czterech pracowników w zakresie naukowym. *Potrzeba dwóch instruktorów oświatowych, a uposażenie ich powinno wynosić nie mniej niż 600 złotych* – pisał do władz dyrektor Massalski. *Muzeum jest pozbawione kredytów na jakiegokolwiek wydawnictwa naukowe, nie ma personelu technicznego; domy zajmowane przez muzeum nie posiadają dozorców.*

Pierwszą wzorowo urządzoną wystawą Muzeum Świętokrzyskiego w okresie powojennym była otwarta w listopadzie 1958 roku wystawa archeologiczna autorstwa Zygmunta Włodzimierza Pyzika i Janusza Kuczyńskiego, której towarzyszył przewodnik *Pradzieje ziem województwa kieleckiego.*

Muzeum organizowało również placówki regionalne m.in. w 1958 roku otwarto Muzeum Sienkiewicza w Obłęgorku, następnie w Szydłowie i Czarnolesie.

Frekwencja rosła:

1946 rok – 2,5 tysięcy

1953 rok – 29,5 tysięcy

1958 rok – 38 tysięcy

1961 rok – 48,5 tysięcy

W 1961 roku dyrektor Massalski przeszedł na emeryturę a jego miejsce zajął Alojzy Oborny, historyk sztuki, dotychczasowy dyrektor muzeum w Raciborzu.

Fatalny stan budynków sprawił, że pierwszymi czynnościami były remonty, które trwały do 1967 roku. Nie przeszkadzało to nowemu kierownictwu w działalności.

W 1965 roku dzięki inwencji i zapalowi Aleksandry Dobrowolskiej, autorce uprzednio wymienionych muzeów biograficznych otwarto Muzeum Stefana Żeromskiego. Trwała przy tym dobra passa Muzeum Sienkiewicza w Oblęgorku, które w 1967 roku zwiedziło ponad 80 tysięcy osób. Zaczął ukazywać się „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego”. W związku z planami otwarcia galerii malarstwa polskiego dokonywano zakupów: do kolekcji trafiły obrazy takich autorów jak Lampi, Siemiradzki, Kostrzewski, Grottger, Brandt, Wyspiański, Pankiewicz, Boznańska i wielu innych. (Pieniądze są).

Działalność była coraz bardziej prężna. Następuje inauguracja Ogólnopolskiego Przeglądu Filmów o Sztuce; w 1968 roku w 60. rocznicę powstania muzeum udostępniono stałe ekspozycje: historyczną, etnograficzną i galerię malarstwa polskiego. Wciąż czyniono starania o pozyskanie, na cele muzealne, pałacu biskupów krakowskich.

W 1971 roku Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej przekazano Muzeum Świętokrzyskiemu w Kielcach zespół pałacowy wraz z przynależnymi budynkami. Ale „na życzenie” władz miejskich i wojewódzkich w krótkim czasie, bo 8 miesięcy otwarto stałą ekspozycję w pałacu. Przestrzeń 1306,5 m zostaje zagospodarowana, a podczas uroczystego otwarcia, w którym uczestniczył prof. Stanisław Lorenz powiedział „to kielecki Wawel”.

W 1974 roku po raz pierwszy przekroczone liczbę zwiedzających 100 tysięcy.

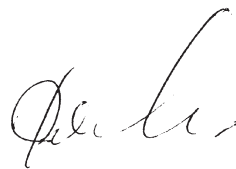
Rok 1975 Muzeum w uznaniu zasług dla rozwoju kultury i nauki polskiej oraz wielkiego znaczenia placówki zarządzaniem Ministra Kultury i Sztuki podniesiono do rangi Muzeum Narodowego. Staje się on jednym z siedmiu muzeów Narodowych w Polsce. Od tego czasu minęło ponad ćwierć wieku. Nie będę wyliczał wystaw, imprez różnorodnych form działalności zauważonych w kraju i za granicą oraz nagradzanych najwyższymi formami uznania. Muzeum stało się z małej prowincjonalnej jednostki dużą i prężną placówką, która mimo wielu trudności, w tym finansowych wychodziła z nich zawsze zwycięsko.

Naszą zasługą jest wydobycie z niepamięci historii, dzięki zorganizowaniu wystaw monograficznych, dwóch świetnych malarzy polskich Józefa Szermentowskiego i Władysława Aleksandra Maleckiego. Komisarzem i pomysłodawcą tej ostatniej był również Alojzy Oborny. Z inicjatywy młodego historyka sztuki Łukasza Kossowskiego zorganizowano dwie ważne wystawy, pokazywane później w Krakowie i Warszawie: *Inspiracje sztuką Japonii w malarstwie i grafice polskich modernistów* oraz monograficzną *Pejzaże Wojciecha Weissa*. Muzeum kieleckie pozostając w kontakcie z Fundacją Współpracy Polsko-Niemieckiej „Pojednanie”, zorganizowało dwie wystawy sztuki zachodniego sąsiada. Zwłaszcza druga prezentacja, która zgromadziła ponad 1000 eksponatów ze wszystkich dziedzin sztuki stała się ważnym wydarzeniem artystycznym zrywając z dotychczasowymi historycznymi uprzedzeniami.

W 1998 roku w odrestaurowanym skrzydle północnym pałacu otwarto *Galerię malarstwa polskiego i europejskiej sztuki zdobniczej*. Dzięki wysiłkom dyr. A. Obornego pałac wyremontowano, przeprowadzono olbrzymią ilość prac konserwatorsko-budowlanych; ukoronowanych rekonstrukcją Apartamentu Biskupiego. Ostatnią jego inicjatywą było odtworzenie w Polsce ogrodu włoskiego. Trzeba jednak powiedzieć, że bez przychylności wojewodów, marszałków i prezydentów miasta realizacja wielu inicjatyw nie byłaby możliwa.

W 2003 roku dyrektorem Muzeum Narodowego w Kielcach został prof. dr hab. Krzysztof Urbański, wieloletni dyrektor d/s naukowych, w latach 1987-1990, również dyrektor Muzeum. W ciągu pięciu lat miało miejsce wiele wystaw m.in. monograficzne: *Fantastyczne światy Wojciecha Siudmaka, Danuta Leszczyńska Kluza, Leszek Mądzik, Leon Wyczółkowski, w 150 rocznicę urodzin artysty, Karol Hiller – nowe widzenie malarstwa, heliografia, rysunek, grafika*. Z innych ekspozycji należy wymienić *Sztuka Kielecczyny po 1945 roku, Motywy mitologiczne w sztukach plastycznych* oraz największą wystawę przygotowaną wraz z Zamkiem Królewskim w Warszawie, udostępnioną w Zamku: kwiecień – lipiec 2007, a w pałacu kieleckim od września do lutego 2008 roku. *Pasja zbierania* – był to pokaz liczącej ponad tysiąc obiektów jednej z największych prywatnych kolekcji w Polsce, łódzkiego kolekcjonera Ryszarda Zdzisława Janiaka (broń europejska i wschodnia, rzemiosło artystyczne, malarstwo). Rok jubileuszowy uczciło muzeum kieleckie dwiema dużymi wystawami podsumowującymi 100-lecie działalności. Pierwsza z nich *Donatorzy Muzeum Narodowego w Kielcach* przypomniwała kilkudziesięciu darczyńców, zaś w drugiej pokazano najcenniejsze jego zasoby.

Wiele działo się również na polu robót konserwatorsko-budowlanych. Ważniejsze to: odtworzenie schodów elewacji zachodniej z loggii do ogrodu, renowacja pierwszej kaplicy pałacowej, wymiana stolarki okiennej na parterze pałacu, odtworzenie murów obwodowych od strony północnej z rekonstrukcją XVII-wiecznego puntone, prowadzone są prace przy stropie ramowym Pierwszym Pokoju Senatorskim.

HISTORY OF THE MUSEUM HISTORIA MUZEUM

The beginning of the National Museum in Kielce dates back to 1908, when members of the local division of the Polish Sightseeing Society decided to establish a museum. Despite problems with local and finances, period from 1908 to 1914 was devoted to gathering museum exhibits which come from donations, deposits and purchases financed by the Headquarters of the Polish Sightseeing Society in Warsaw. Since 1908 taking care of the collection was the responsibility of a curator Szymon Tadeusz Włoszek (1843-1933). He worked on a voluntary basis, with absolute devotion till the end of his life. After gaining independence by Poland his main purpose was to organize permanent exhibitions: archeological, geological, about natural environment and temporary exhibitions showing fascinating and full of events history of świętokrzyski region. He paid special attention to groups of young people and students visiting the museum. His successor from 1933, a curator Sylwester Kowalczewski (1902-1975) developed exhibition as well as promotional activity of the museum; it was advertised in newspapers and tourist guidebooks. In the 1930s the museum was given a new name "Świętokrzyskie"; some people connect this event with "Świętokrzyska exhibition" that was presented in March 1936 in Warsaw, and then, as May passed into June in Kielce. When the Second World War broke out and museum collection was in danger, a curator S. Kowalczewski together with a group of pre-war members of the Polish Sightseeing Society hid them in different points of the town. In 1945 Świętokrzyskie Museum Society started to reactivate the museum. Its first director after war was prof. Juliusz Nowak-Dłużewski (1893-1972), a literature historian. In the years 1945-1946 he managed the action of protecting goods from ex-mansions in Kielce region. About 2500 objects enriched the collection of the museum. In 1947 a director of Świętokrzyskie Museum became Edmund Massalski (1886-1975) a geographer, prewar activist and cooperator of the Polish Sightseeing Society Museum. On 24th August 1947 there was an official inauguration of Świętokrzyskie Museum in which state and local authorities took part. In the years 1947 -1949 Świętokrzyskie Museum organized its own exhibitions with cooperation with local artists and presented displays from the National Museums in Cracow and Warsaw. Exhibitions were very successful and drew attention of many visitors, fulfilling needs of the society of that time. Thanks to the Regulation of the Minister of Culture and Art of 31st December 1949 the National Museum in Kielce was nationalized. Since that time it has been an individual institution subordinate to the ministry that gave it a status and range of a district museum, taking care of other museums in the Kielce voivodeship.